

Aanvraag provincie Noord-Brabant 18 mei 2021

‘Regeling specifieke uitkering Programma Natuur, 19 april 2021’

Bijlage bij brief: C2280705/4885436
Documentnummer: C2280705/4885435

Uitvoeringsprogramma Natuur

Als onderdeel van de structurele aanpak van de stikstofproblematiek van de rijksoverheid heeft de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit financiële middelen beschikbaar gesteld voor natuurherstel van stikstofgevoelige natuurwaarden. Deze middelen zijn gericht op het realiseren van de condities, die nodig zijn voor een landelijk gunstige Staat van Instandhouding op de locaties, waar bij aanvang van het programma sprake is van een te hoge stikstofdepositie voor stikstofgevoelige soorten en habitats. Rijk en provincies hebben hiertoe afspraken gemaakt in het Uitvoeringsprogramma Natuur. Het Uitvoeringsprogramma Natuur borduurt voort op het gezamenlijke ambitiedocument Nederland Natuurpositief (2019) en op de bestaande afspraken van Rijk en provincies in het Natuurpact (2013). In de Kamerbrief van 24 april 2020 heeft het kabinet aangekondigd in de periode 2021-2030 jaarlijks een substantieel bedrag, oplopend naar € 300 mln. beschikbaar te stellen voor natuurherstel en dit uit te werken in het gezamenlijke Programma Natuur.

In de Natura 2000-gebieden zijn vanaf 2017 in het kader van de uitvoering van de beheerplannen bosgebieden gekapt voor het behalen van de instandhoudingsdoelen. Er bestaat geen (wettelijke) verplichting hiervoor compenserende bosgebieden aan te leggen. In de landelijke Bossenstrategie is opgenomen dat het echter maatschappelijk wenselijk geacht hiervoor vervangende bosgebieden te realiseren. Het gezamenlijk Uitvoeringsprogramma Natuur van Rijk en provincies voorziet in de financiering van deze opgave. Voor de provincie Noord-Brabant betreft dit een oppervlakte van 811 ha. Voor de periode tot en met 2030.

De minister van LNV heeft hiertoe een regeling opgesteld voor een eerste fase van 3 jaar (2021 tot en met 2023), de ‘Regeling specifieke uitkering Programma Natuur, 19 april 2021’, op basis waarvan provincies een aanvraag kunnen indienen. Dit document betreft de aanvraag van de provincie Noord-Brabant.

Conform bijlage 3, behorende bij artikel 3 van de regeling doet de provincie Noord-Brabant een beroep op:

Rijksbijdrage voor gebiedsgerichte maatregelen:

- Voor 2021 een bedrag van € 18.504.486 (incl. BTW)
- Voor 2022 een bedrag van € 24.243.219 (incl. BTW)
- Voor 2023 een bedrag van € 27.405.378 (incl. BTW)

Voor boscompensatie:

- Voor 2021 een bedrag van € 2.393.036 (incl. BTW)
- Voor 2022 een bedrag van € 2.393.036 (incl. BTW)
- Voor 2023 een bedrag van € 5.025.376 (incl. BTW)

Beschrijving toestand natuur Noord-Brabant

Brabant is een bijzondere provincie met veel stikstofgevoelige N2000-gebieden met veel zeer-stikstofgevoelige habitats en leefgebieden van soorten (zeer lage KDW's). Daarbij hebben deze gebieden te maken met een extreem hoge stikstofdepositie als gevolg van de aanwezigheid van veel veehouderijen, veel infrastructuur en veel industrie. Daarnaast is er sprake van een forse stikstofdepositie afkomstig vanuit het buitenland. Het probleem van stikstofdepositie is dus groot. De natuurgebieden hebben zwaar te leiden onder deze huidige stikstofdepositie. Daarnaast is de hydrologische situatie van deze N2000-gebieden gelegen op de hogere zandgronden een groot probleem.

Stikstofaanpak provincie Noord-Brabant

Het natuurherstel van de stikstofgevoelige N2000-gebieden is een wezenlijk onderdeel van de recent door Gedeputeerde Staten vastgestelde Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. In de BOS is het natuurherstel als één van de drie pijlers onlosmakelijk verbonden met de verlaging van de stikstofdepositie en het mogelijk maken van economische en maatschappelijke ontwikkelingen. Door de provincie wordt al veel ingezet op natuurherstel in en buiten de N2000-gebieden, maar met het Uitvoeringsprogramma Natuur zal worden ingezet op versnelling en intensivering van het natuurherstel in de stikstofgevoelige N2000-gebieden.

Brabant pakt de uitvoering van de BOS onder meer op met een gebiedsgerichte aanpak. Het natuurherstel van de stikstofgevoelige N2000-gebieden en bijbehorende randzones heeft hierbij de hoogste prioriteit. Daarbij bundelen waterschappen, terreinbeherende organisaties, landgoedeigenaren, gemeenten, ZLTO, agrarische natuurcollectieven en de provincie hun krachten. Samen verbinden ze de stikstofaanpak aan andere grote uitdagingen waar Brabant voor staat, zoals natuurherstel in de Natura 2000-gebieden, verbetering van de bodemkwaliteit, realisering van het Natuurnetwerk Brabant, opheffen van de verdroging en transitie van de landbouw. En verbreden ze naar ruimte voor energie, woningbouw- en mobiliteitsopgaven.

Voor deze intensieve en gedegen gebiedsgerichte aanpak worden op dit moment onder regie van de provincie nadere afspraken gemaakt met alle relevante partijen. Uitvoering van het maatregelenpakket voor het Uitvoeringsprogramma Natuur is hierbij de basis.

De provincie Brabant heeft daarnaast (aanvullend aan het rijksbeleid) zelf bronbeleid genomen om de stikstofdepositie te verlagen door via de Interim Omgevingsverordening veehouderijen te verplichten hun stalemissies aanzienlijk extra terug te dringen. Veehouderijen in de provincie dienen periodiek hun stalsystemen aan te passen aan de voortschrijdende technische beschikbare technieken. Deze bronmaatregelen zijn erop gericht om de depositie van de N2000-gebieden zo veel mogelijk te verlagen. Dit betreft een generieke maatregel voor de gehele provincie en heeft zowel lokaal effect als een effect op de achtergronddepositie. Tevens stimuleert de provincie uit eigen budgetten innovaties in de landbouw, zoals in stalsystemen en worden stappen gezet om ook in andere sectoren de stikstofemissies te verlagen. Daarnaast gaat de provincie in het kader van de Ontwikkelaanpak Stikstof afspraken maken met andere sectoren om de stikstofemissies verder terug te dringen. Brabant neemt hierin dus haar verantwoordelijkheid.

Aanpak natuurherstel N2000 provincie Noord-Brabant

Brabant heeft zich met de maatregelen voor natuurherstel als hoofdkeuze voornamelijk geconcentreerd op de 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (en bijbehorende randzone) in de provincie.

Voor de volgende gebieden heeft de provincie Noord-Brabant het voortouw:

- Brabantse Wal
- Biesbosch
- Ulvenhoutse Bos
- Langstraat
- Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen
- Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek
- Kampina & Oisterwijkse Vennen
- Regte Heide & Riels Laag
- Kempenland-West
- Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux
- Strabrechtse Heide & Beuven
- Deurnsche Peel & Mariapeel
- Groote Peel
- Oeffelter Meent

Daarnaast vindt natuurherstel plaats in gebieden die deels in Noord-Brabant zijn gelegen met voortouw bij een andere overheidsorganisatie:

- Krammer-Volkerak (Ministerie van I&W)
- Weerter- en Budelerbergen & Ringselven (Provincie Limburg)
- Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem (Provincie Gelderland)
- Boschhuizerbergen (Provincie Limburg)

Conform de bestuurlijke afspraken over het Uitvoeringsprogramma Natuur ligt de prioriteit bij deze gebieden, aangezien maatregelen in deze gebieden bijdragen aan het oplossen van de huidige stikstofproblematiek. De aanpak is vooral gericht op systeemherstel en dus op het verbeteren van de omstandigheden in en rondom de N2000-gebieden.

Voor een beperkt deel zijn hierbij ook maatregelen opgenomen voor stikstofgevoelige VHR-habitats en leefgebieden voor soorten die niet gelegen zijn in de N2000-gebieden, maar gelegen zijn binnen de grenzen van het NNB (en EVZ's). Deze maatregelen dragen bij aan het realiseren van de landelijke gunstige staat van instandhouding van de stikstofgevoelige VHR-doelen waarvoor de N2000-gebieden zijn aangewezen.

De provincie Noord-Brabant heeft een bijzondere samenwerkingsconstructie met gemeenten, de waterschappen en de maatschappelijke organisaties. In deze samenwerking (Manifestpartijen) worden plannen in gezamenlijkheid voorbereid en in afstemming uitgevoerd. Ook voor het landelijke Programma Natuur is hierbij samen opgetrokken, voortbouwend op de bestaande samenwerking voor de uitvoering van het Brabants natuurbeleid. In het recente verleden heeft deze samenwerking ertoe geleid dat de provincie een hogere ambitie heeft in het natuurbeleid (bijvoorbeeld een grotere omvang NNB) dan uitsluitend op basis van de afspraken uit het Natuurpact het geval zou zijn. Met de maatschappelijke organisaties (natuurorganisaties, landbouworganisatie, waterschappen, natuurcollectieven, organisatie particulier grondbezit, steden en bosgroep) heeft de provincie Noord-Brabant geïnventariseerd welke maatregelen in welke N2000-gebieden in aanmerking komen voor het Programma Natuur. Hierbij zijn de criteria uit het Uitvoeringsprogramma Natuur strikt gehanteerd.

De opgevoerde maatregelen moeten bijdragen aan het versnellen en intensiveren van natuurherstel van de stikstofgevoelige N2000 habitats en –soorten.

Relatie natuurherstel en stikstofreductie

Bij de uitvoering door de provincie van het landelijk bronbeleid wordt binnen de mogelijkheden van de regelingen gezocht naar maximale depositieverlaging op de stikstofgevoelige N2000-gebieden. Zoals hierboven aangegeven is de Interim Omgevingsverordening voor het aanpassen van stalsystemen van toepassing op de gehele provincie en heeft daarmee een generiek karakter. Daarnaast nemen we in het kader van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) het initiatief om in samenwerking met andere Brabantse partners te werken aan verdergaande reductie van stikstofemissies in onze provincie.

Zowel het natuurherstel als de inzet op depositieverlaging zal leiden tot verbetering van de kwaliteit van de stikstofgevoelige N2000-gebieden en het dichterbij brengen van de doelen. In deze fase wordt nog niet gewerkt aan één gezamenlijke planvorm op gebiedsniveau waarbij beide soorten maatregelen samen komen. Dat zal gebeuren in de gebiedsplannen die (op basis van de stikstofanalyses en de natuurdoelanalyses) in het kader van de Wet stikstofreductie en natuurherstel die de komende jaren zullen worden opgesteld.

Overzicht pakket maatregelen

Voor de stikstofgevoelige N2000-gebieden komt Noord-Brabant tot de volgende voorstellen:

Hydrologische maatregelen 23 mln.

In en rond de stikstofgevoelige N2000-gebieden nemen wij hydrologische maatregelen om het grondwaterpeil en de bijbehorende kwelstromen te herstellen en verdroging tegen te gaan. We richten beekdalen klimaatrobuust in, maken inzijgingsbekkens, passen watergangen aan, richten hydrologische bufferzones in. Hierbij worden ook de benodigde mitigerende en compenserende maatregelen getroffen. Denk hierbij aan vernatting van het alluviaal bos bij het Ulvenhoutse Bos, oplossen verdrogingsproblematiek Regte Heide/Riels Laag en Landschotse Heide en herstellen de sponswerking in de Peelvenen.

Overgangszone 9 mln.

In overgangsgebieden rondom de meeste stikstofgevoelige N2000-gebieden kunnen we in overleg met ZLTO en de natuurcollectieven concrete stappen zetten naar aangepaste vormen van landbouw, die bijdragen aan het realiseren van de natuurdoelen in de stikstofgevoelige N2000-gebieden. Daadwerkelijke uitvoering van dit soort maatregelen is in belangrijke mate afhankelijk van bereidheid van agrariërs om deel te nemen aan de geboden mogelijkheden. Maar ook aanpassingen in gebruik en inrichtingen van andere sectoren is hier onderdeel van. Bij deze omvorming is onder andere sprake van langjarige beheerafspraken voor de inrichting en mogelijke vergoeding van natschade of waardevermindering.

Overige verbetering kwaliteit 1 mln.

Voor de overige verbetering van kwaliteit worden maatregelen genomen met betrekking tot diverse exotenbestrijdingen binnen de stikstofgevoelige N2000-gebieden. Daarnaast wordt in kaart gebracht waar aanpassingen in de huidige recreatiezonering wenselijk zijn aan de hand van verwacht natuurherstel door middel van o.a. het landelijke Programma Natuur. Een voorbeeld van exotenbestrijding is die van Reuzenbalsemien in de Biesbosch.

Verbetering kwaliteit natuurgebieden

13 mln.

Er zijn veel extra inrichtings- en herstelmaatregelen die uitgevoerd kunnen worden in N2000-gebieden en de randzone eromheen ten behoeve van de aanwezige stikstofgevoelige natuur. Zo heeft Brabant nog veel éénvormig bos dat bestaat uit naaldbomen. Het bosbeheer zal zich de komende periode meer gaan richten op biodiversiteit, klimaatadaptatie en klimaatmitigatie. Het bos moet completer (alle ontwikkelingsstadia) en diverser (verschillende bostypen en boomsoorten en genetische variatie) worden. Het areaal natuurbos (bos waarin beheer primair is gericht op biodiversiteit) moet toenemen. En de kwaliteit van bosbodems moet verbeteren. Omvorming van deze bossen in en in de omgeving van de N2000-gebieden verbetert de hydrologische omstandigheden van de N2000-gebieden. We willen zo'n 2.000 hectare bos revitaliseren in de periode tot 2024. Andere maatregelen binnen deze categorie zijn het realiseren van hogere ambitietypes in bestaande natuur, additie van steenmeel en aanplant van nieuw bos.

Versnelling verwerving en optimaliseren inrichting

24 mln.

Om de doelen van het Uitvoeringsprogramma te kunnen realiseren zijn er op korte termijn extra gronden benodigd om de genoemde categorieën maatregelen uit te kunnen voeren, zowel binnen als buiten N2000. Het gaat om gronden die extra verworven en ingericht moeten worden om de N2000-gebieden in een gunstige staat van instandhouding te brengen.

Categorie	Bedrag (miljoen) incl. BTW
Hydrologie	23
Overgangszone	9
Overig verbetering kwaliteit	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	13
Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	24
Eindtotaal	70

De maatregelen hebben betrekking op de eerste specifieke uitkeringsperiode van 2021 tot en met 2023 met een uitloop tot en met 2025. De middelen zullen worden besteed in deze periode en uiterlijk 31 december 2025 gereed zijn (onder voorwaarde dat er voor 31 december 2023 een GS besluit ligt over toekenning van de middelen voor die maatregelen die na 31 december gereed zijn).

In de daadwerkelijke uitvoering kan het wenselijk zijn om te schuiven tussen categorieën, maatregelen en gebieden. De regeling biedt deze flexibiliteit.

Het totaalbedrag van de maatregelen voor de eerste specifieke uitkeringsperiode is inclusief 15 % apparaatskosten voor deze periode.

De middelen zullen via subsidies inclusief de BTW-component aan onze partners beschikbaar gesteld worden. De provincie kan het BTW-deel dan niet compenseren bij het BTW-Compensatiefonds wat tot gevolg heeft dat de specifieke uitkering niet wordt verminderd met compensabele BTW.

Additionaliteit

Bij de inventarisatie van de maatregelen is nauwkeurig gelet op het voorkomen van overlap met de afspraken uit het Natuurpact, maar ook met de rijksregeling voor natuurherstel (2020-2021) en regulier N2000-herstel (voorheen PAS-herstelmaatregelen). Met de samenwerkende partners zijn in

het kader van het opstellen van het maatregelenpakket afspraken gemaakt over deze additionaliteit. Alle voorgestelde maatregelen zijn samen met de partners beoordeeld op hun verwachte effectiviteit, maar ook over mogelijke overlap met andere financieringsbronnen. Partners hebben hierbij ook elkaar scherp bevraagd op additionaliteit. Zo zijn bijvoorbeeld voor het Programma Natuur alleen maatregelen voor verwerving en inrichting van gronden opgenomen die noodzakelijk zijn voor het realiseren van de stikstofgevoelige VHR-doelen die aanvullend zijn aan de afspraken die gemaakt zijn in het kader van het Natuurpact. Hetzelfde geldt voor maatregelen waarbij ingezet wordt op extra inrichting in N2000-gebieden om te komen tot een hoger doelbereik dan gepland in het kader van het Natuurnetwerk.

Bij het toekennen van financiële middelen uit het Programma Natuur zal de provincie hierop nogmaals toezien.

Doorkijk naar periode 2024 tot en met 2030

In de eerste 3 jaar zal een manier van werken worden ontwikkeld met beschikken, monitoren en bijsturen, uitwerking en realisatie van maatregelen, zowel in de gebiedsgerichte aanpak als door partners individueel. Daarnaast gebruiken we deze periode voor uitwerken en programmeren van het maatregelenpakket voor de volgende 7 jaar. We maken hierbij gebruik van de inventarisaties van mogelijke maatregelen die in samenspraak met de maatschappelijke organisaties de afgelopen periode zijn uitgevoerd. Deze maatregelen hebben deels een doorloop naar de volgende specifieke uitkeringsperiode.

In het kader van de Brabantse gebiedsgerichte aanpak groenblauwe opgaven (GGA) starten we met verkenningen (of sluiten aan bij lopende processen) in de zones rondom de stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden. We kijken dan naar de natuurkern en het grotere beïnvloedingsgebied. Met de gebiedsgerichte aanpak van groene en blauwe vraagstukken in het landelijk gebied werken we op een effectieve en efficiënte manier aan het tegelijk en in samenhang realiseren van diverse doelen gerelateerd aan het landelijk gebied in zones rondom Natura 2000-gebieden en andere gebieden waar meervoudige vraagstukken spelen. We spelen hierbij in op de ontwikkelingen en de dynamiek van de landbouwsector. In het gebied zoeken we met onze partners naar mogelijkheden om de landbouwsector perspectief te bieden in combinatie met het realiseren van natuur- en waterdoelen. Het resultaat wordt vastgelegd in een gebiedsvisie. De verkenningfase en de daaropvolgende fasen van planuitwerking en uitvoering zullen leiden tot een gedegen en afgewogen aanpak van de overgangsgebieden rondom de Natura 2000-gebieden. Doorlopend in de periode 2024 - 2030.

Noord-Brabant neemt ook actief deel aan de overige trajecten, die volgen uit de aanpak stikstof en het natuurbeleid. Zo zal op korte termijn gestart worden met het opstellen van natuurdoelanalyses die (samen met de stikstofanalyses) zullen leiden tot gebiedsplannen zoals bedoeld in de Wet stikstofreductie en natuurherstel. Ook deze natuurdoelanalyses zullen een input leveren voor de aanpak voor de periode 2024 - 2030.

Ook neemt Noord-Brabant actief deel aan het bepalen van lokaal doelbereik en de actualisatie van de doelensystematiek. Zo onderzoeken de provincies Noord-Brabant, Limburg en Gelderland samen met Wageningen Environmental Research een methodiek voor doelbereikbepaling.

De resultaten van deze trajecten zullen worden verwerkt in de aanpak voor de periode 2024 - 2030.

Nadere toelichting

Zoals aangegeven richt de Brabantse aanpak zich volledig op de overbelaste stikstofgevoelige N2000-gebieden en leefgebieden van stikstofgevoelige VHR-soorten. De aanpak is gericht op systeemherstel en dus op het verbeteren van de omstandigheden in en rondom de gebieden. Al in de eerste periode van natuurherstel zullen maatregelen genomen worden in de randzones van de N2000-gebieden, maar zal het zwaartepunt nog liggen bij maatregelen binnen de natuurgebieden. In deze eerste periode zullen ook voorbereidende werkzaamheden plaatsvinden die in de tweede periode zullen leiden tot verdere uitvoering van maatregelen in de randzones.

Voor de 14 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden zijn als bijlage gebiedsbeschrijvingen toegevoegd met een inzicht in de voorgenomen maatregelen. Deze gebiedsbeschrijvingen zijn gebaseerd op een uitgebreide inventarisatie van maatregelen die de provincie heeft uitgevoerd samen met de betrokken organisaties. Deels heeft deze inventarisatie betrekking op concrete maatregelen voor de periode 2021 – 2023, maar deels ook op een doorkijk naar de daaropvolgende periode. Het uiteindelijke maatregelenpakket voor de periode 2021 - 2023 is gebaseerd op deze inventarisatie en zal mede worden bepaald door nadere ontwikkelingen in de gebiedsgerichte aanpak en voortschrijdend inzicht bij de uitvoering.

De provincie Brabant heeft de maatregelen voor het Brabantse deel van deze gebieden geïnterviewd en zal in de overleggen met de voortouwnemers van deze gebieden deze maatregelen inbrengen en vervolgens (laten) uitvoeren.

De keuze voor een gebiedsgerichte aanpak via gebiedsprocessen betekent dat op voorhand niet exact aangegeven kan worden wat de precieze uitkomsten/effecten zullen zijn voor het natuurherstel. Het proces vraagt flexibiliteit van partijen om samen tot optimaal gebiedsgericht maatwerk te komen.

De uitvoering van de maatregelen en het effect van de maatregelen zal worden gemonitord. Hierbij zal maximaal worden aangesloten bij bestaande monitoringssystemen die in het kader van het N2000-natuurherstel en de realisatie van het Natuurnetwerk reeds bestaan. Over eventuele aanvullende monitoring zullen nog nadere afspraken worden gemaakt tussen het ministerie van LNV en de gezamenlijke provincies.

In deze periode van 2021 – 2023 zal een start worden gemaakt met uitvoering van de boscompensatie. In onze provincie zal dit worden uitgevoerd in het kader van de Brabantse Bossenstrategie. Conform de landelijke Bossenstrategie zal de boscompensatie uit het Programma Natuur zo veel mogelijk plaatsvinden buiten het Natuurnetwerk.

Gebiedsbeschrijvingen Noord-Brabant

18 mei 2021

Biesbosch

Beschrijving

De Biesbosch is een Nationaal park van 9.700 hectare groot. De Biesbosch is van groot belang voor een groot aantal habitattypen en moerassoorten, waaronder de bever, ijsvogel, blauwborst, noordse woelmuis, fint en de grote modderkruiper. Ook is het gebied rijk aan bijzondere mossen. Aan de noordoostkant ligt een polder- en uiterwaardenlandschap met stroomdalgrasland en weidekervelhooiland. Binnen het Natura 2000-gebied Biesbosch zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied Biesbosch			
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H6120	Stroomdalgraslanden	H1134	Bittervoorn
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	H4056	Platte schijfhoren
H6510B	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (vossenstaart)	A021	Roerdomp
H91EOB	Vochtige alluviale bossen (essen-iepenbossen)	A054	Pijlstaart
		A075	Zeearend
		A081	Bruine kiekendief
		A094	Visarend
		A156	Grutto
		A229	Ijsvogel

De belangrijkste opgave voor de Biesbosch is een kwaliteitsverbetering van het zoetwatergetijdengebied voor vochtige alluviale bossen, ruigten en zomen, slikkige rivieroever, vissoorten, de noordse woelmuis, de tonghaarmuts en de bever. Daarnaast moet er kwaliteitsverbetering en uitbreiding van het rietmoeras plaatsvinden met daarbij behorende (broed)vogels. En ten slotte ligt er een opgave voor herstel en verbetering van de Stroomdalgraslanden en glanshaver- en vossenstaarthooilanden. Voor de meeste soorten en een groot aantal habitattypen lijkt het inzetten op procesnatuur en het vergroten van de dynamiek te leiden tot het halen van de Natura 2000-doelstellingen. Voor enkele habitattypen zijn aanvullende beheermaatregelen nodig.

Hoewel het voortouw voor dit gebied bij provincie Zuid-Holland ligt worden er vanuit provincie Noord-Brabant maatregelen genomen over circa 75 hectare, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Biesbosch
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	1
Overgangszone	1
Overige verbetering kwaliteit	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	3
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	7

Boschhuizerbergen

Beschrijving

De Boschhuizerbergen vormen een stuifzandgebied in Noord-Limburg en Oost-Brabant gelegen tussen de Peel en de Maas. De stuifduinen van de Boschhuizerbergen zijn na de laatste ijstijd ontstaan als onderdeel van een uitgestrekt zandgebied. Op deze arme gronden werden weinig begroeide zandverstuivingen en droge heiden aangetroffen, waarin de Jeneverbes lange tijd een algemene verschijning was. Tegen het einde van de 19e eeuw werden in het gebied op grote schaal dennenbossen aangeplant, ten behoeve van houtproductie en vastlegging van de open zandgronden.

Sindsdien bestaat het gebied uit een complex van naaldbossen, droge heideterreinen, jeneverbesstruwelen en open stuifzand. In het noordwestelijk deel van het gebied bevindt zich een voedselarm ven. Binnen het Natura 2000-gebied Boschhuizerbergen zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen aangewezen.

N2000-gebied	Boschhuizerbergen		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikhei		
H2330	Zandverstuivingen		
H3130	Zwakgebufferde vennen		
H5130	Jeneverbesstruwelen		

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 280 ha. Het grootste deel van het gebied ligt in Limburg welke als provincie eindverantwoordelijk is voor het behalen van de doelen van het gebied. Het Brabantse deel van het Natura2000-gebied bestaat uit een relatief klein oppervlak aan bossen. Wel ligt binnen het Brabantse deel een hydrologische opgave om de hoogveenbossen en zwakgebufferde vennen in de voormalige Maasmeanders op Limburgs grondgebied te verbeteren. Hoewel het voortouw voor dit gebied bij provincie Limburg ligt wordt er vanuit provincie Noord-Brabant een hydrologische maatregel genomen welke over circa 10 hectare plaatsvindt.

Maatregelen

N2000-gebied	Boschhuizerbergen
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	1
Totaal	1

Brabantse Wal

Beschrijving

De Brabantse Wal strekt zich uit van de bossen ten oosten van Bergen op Zoom tot aan de Belgische grens in het zuiden. Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 4.790 ha, waarvan ruim 1.700 ha onder beide richtlijnen is aangewezen. De natuur in De Brabantse Wal bestaat uit stuifzanden, naald- en gemengde bossen, heide en vennen (natuurgebieden Lievensberg, Staartsche Duinen, Stoppelbergen, Krikelareduinen). Vooral de stuifzandgebieden zijn bijzondere leefgebieden. Binnen de Brabantse Wal komen beschermde soorten voor zoals de drijvende waterweegbree, kamsalamander, geoorde fuut, dodaars, nachtzwaluw, boomleeuwerik, zwarte specht en wespendif. Binnen het Natura 2000-gebied Brabantse Wal zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied	Brabantse Wal		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	H1166	Kamsalamander
H2330	Zandverstuivingen	H1831	Drijvende waterweegbree
H3130	Zwakgebufferde vennen	A004	Dodaars
H3160	Zure vennen	A008	Geoorde fuut
H4010A	Vochtige heide	A072	Wespendief
H4030	Droge heide	A224	Nachtzwaluw
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	A236	Zwarte specht
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst	A246	Boomleeuwerik

De Brabantse Wal kampt met verdroging en een slechte waterkwaliteit. Deze hebben vooral een negatieve invloed op zogenaamde zwakgebufferde vennen (zoals De Groote Meer). Naast de benodigde hydrologische maatregelen is er ook noodzaak voor verbetering van de aanwezige kwaliteit.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 2.100 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Brabantse Wal
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	13
Overgangszone	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	21
Totaal	35

Deurnsche Peel & Mariapeel

Beschrijving

Tussen Noord-Brabant en Limburg liggen de natuurgebieden Deurnsche Peel & Mariapeel. Het Natura 2000-gebied bestaat uit meerdere deelgebieden. In het noorden ligt deelgebied De Bult. Het grootste deelgebied bestaat uit de hoogveengebieden ten zuiden van Griendtsveen en ten noorden van Helenaveen en aan de oost- en westzijde van de Helenavaart. De oostgrens wordt deels gevormd door de vaart die op de kaart is aangeduid als het Defensiekanaal. De westgrens wordt hoofdzakelijk gevormd door de overgang naar agrarische cultuurgronden. Enkele deelgebieden staan in verbinding of liggen hier dichtbij in de buurt: Heitrakse Peel aan weerszijden van de A67 en Het Zinkske ten zuiden van de A67. Het Natura 2000-gebied Deurnsche Peel & Mariapeel beslaat een oppervlakte van ongeveer 2.735 ha. Binnen het Natura 2000-gebied Deurnsche & Mariapeel zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied	Deurnsche & Mariapeel		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H4030	Droge heide	A004	Dodaars
H7110A	Actieve hoogvenen	A224	Nachtzwaluw
H7120	Herstellende hoogvenen	A276	Roodborsttapuit

Het zijn weidse en waterrijke gebieden, restanten van een uitgestrekt hoogveen-moeras. Er ligt de opgave om het unieke proces van hoogveenvorming op gang te brengen of te continueren en het nog aanwezige hoogveenlandschap te beschermen. Een stabiel en voldoende hoog waterpeil is hiervoor essentieel. In de Mariapeel zijn in het kader van het LIFE+ project Peelvenen vele hydrologische maatregelen uitgevoerd.

Voor de Deurnsche Peel worden op dit moment hydrologische maatregelen uitgevoerd welke in 2022 gerealiseerd zullen zijn. Met deze maatregelen wordt een grote stap gemaakt richting het gewenste waterpeil. Verder is er aandacht voor het behoud van droge heiden en diverse vogelsoorten. Als ander belangrijk knelpunt geldt de hoge mate van stikstofdepositie. Aanvullend wordt een recreatie-zoneringsplan ingesteld om rust te garanderen voor vogels, in het bijzonder de kraanvogels. Voor de komende periode lijkt de grootste opgave zich in de randzone rondom de Deurnsche

Peel en Mariapeel te bevinden. Om hier de 'sponswerking' te herstellen, welke ook de hydrologie in het gebied ten goede komt, wordt er gezocht naar mogelijkheden van alternatieve landbouw en stikstofreductie in deze randzone.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 1000 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Deurnsche Peel & Mariapeel
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	2
Overgangszone	2
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	3
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	8

Groote Peel

Beschrijving

Tussen Noord-Brabant en Limburg ligt het natuurgebied de Groote Peel (ten zuidoosten van Asten). De Groote Peel is samen met de Deurnsche Peel en Mariapeel de zuidelijkste representant van de subatlantische hoogvenen, die elders door afgraving, ontginning en verveningen grotendeels zijn verdwenen. In de Groote Peel is in het verleden wel turf gewonnen, maar het gebied is vervolgens niet in cultuur gebracht. De Groote Peel is een open en uitgestrekt gebied dat wordt gekenmerkt door een complex van hogere horsten en lager gelegen slenken. Het gebied kent daardoor een grote landschappelijke afwisseling van open vochtige en droge heideterreinen, struwelen en bosjes en moerassige laagten. Binnen het Natura 2000-gebied Groote Peel zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied	Groote Peel		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H4030	Droge heide	A004	Dodaars
H7120	Herstellende hoogvenen	A008	Geoorde fuut
		A276	Roodborsttapuit

Het Natura2000-gebied Groote Peel beslaat een oppervlakte van ongeveer 1.350 ha. Er ligt de opgave om het unieke proces van hoogveenvorming op gang te brengen of te continueren en het nog aanwezige hoogveenlandschap te beschermen. Een stabiel en voldoende hoog waterpeil is hiervoor essentieel. In de Groote Peel zijn in het kader van het LIFE+ project Peelvenen vele hydrologische maatregelen uitgevoerd. Met deze maatregelen wordt een grote stap gemaakt richting het gewenste waterpeil. Verder is er aandacht voor het behoud van droge heiden en diverse vogelsoorten. Als

ander belangrijk knelpunt geldt de hoge mate van stikstofdepositie. Aanvullend wordt een recreatie-zoneringsplan ingesteld om rust te garanderen voor vogels, in het bijzonder de kraanvogels. Voor de komende periode lijkt de grootste opgave zich in de randzone rondom de Groote Peel te bevinden. Om hier de 'sponswerking' te herstellen, welke ook de hydrologie in het gebied ten goede komt, wordt er gezocht naar mogelijkheden van alternatieve landbouw en stikstofreductie in deze randzone.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 550 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Groote Peel
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	1
Overgangszone	5
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	1
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	8

Kampina & Oisterwijkse Vennen

Beschrijving

Kampina en de naastgelegen Oisterwijkse vennen en bossen vormen samen een voorbeeld van het licht glooiende Brabants dekzandlandschap, met U-vormige paraboolduinen, bossen, vennen, heide en overgangen naar schraalgraslanden in beekdalen. Kampina is een restant van het halfnatuurlijke Kempense heidelandschap, met droge en vochtige heidevegetaties, akkertjes, een meanderend riviertje, voedselarme vennen en blauwgraslanden. In de oeverzones van de vennen komt nog hoogveenvorming voor, in het zuiden liggen dopheidevelden. In het stroomdal van de vrij meanderende Beerze staan hoge populieren, elzenbroekbos, vochtige heide met gagelstruweel en blauwgraslanden. De vennen in de Oisterwijkse bossen zijn merendeels ontstaan als uitgestoven laagten in een stuifzandlandschap. Binnen het Natura 2000-gebied Kampina & Oisterwijkse Vennen zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied		Kampina & Oisterwijkse Vennen	
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	H1042	Gevlekte witsnuitlibel
H2330	Zandverstuivingen	H1082	Gestreepte waterroofkever
H3110	Zeer zwakgebufferde vennen	H1166	Kamsalamander
H3130	Zwakgebufferde vennen	H1831	Drijvende waterweegbree
H3160	Zure vennen	A004	Dodaars
H4010A	Vochtige heide	A276	Roodborsttapuit
H4030	Droge heide		
H6410	Blauwgraslanden		
H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H7210	Galigaanmoerassen		
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst		
H9190	Oude eikenbossen		
H91D0	Hoogveenbossen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

Het Natura 2000-gebied beslaat een oppervlakte van ongeveer 2.280 ha, waarvan ongeveer 1.260 ha onder beide richtlijnen is aangewezen. De voornaamste bedreigingen voor soorten in Kampina & Oisterwijkse Vennen zijn verdroging en stikstofdepositie. Overmaat aan stikstof leidt tot verzuring van de bodem en het ondiepe grondwater en heeft een negatief effect op planten en dieren. Hydrologisch herstel en aanvullend beheer is nodig om de doelen te bereiken, ook aanpassingen in het landbouwkundig gebruik in de randzone zijn essentieel.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 950 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Kampina & Oisterwijkse Vennen
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	10
Overgangszone	5
Overige verbetering kwaliteit	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	5
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	2
Totaal	23

Kempenland-West

Beschrijving

Het Natura 2000-gebied Kempenland-West ligt ten zuidwesten van Eindhoven en ten zuidoosten van Tilburg. Het heide- en vennengebied bestaat uit enkele verspreid liggende delen: in het westen de Roversche Heide, meer naar het oosten de Misperleindsche Heide en Neterselsche Heide, dan de Landschotsche Heide en tenslotte, nog verder naar het oosten tussen Vessem en Wintelre, het Grootmeer. Tussen deze heideterreinen stromen de meanderende lopen van de laaglandbeken Reusel, Groote Beerze en Kleine Beerze. De Roversche Heide is een groot heidegebied dat begin 20e eeuw grotendeels met naalddhout is bebost en later weer deels omgevormd is naar heide. In het westelijk deel van het gebied ligt het ven Papschot. De Misperleindsche en Neterselsche Heide zijn droge en vochtige heiderestanten met vennen (De Flaes, Het Goor). Er zijn stuifduinruggen, vennen met moerasveenvorming, vochtige heidevelden en opgaande naald- en loofbossen aanwezig. De Landschotsche Heide bestaat uit overgangen van droge en vochtige heiden met hierin enkele heidevennen (Keijenhurk, Kromven, WitHollandven en Berkven). Het Grootmeer en Kleinmeer zijn voormalige heidevennen te midden van een groot bosgebied. Het gebied omvat bijna 2.000 hectare aan droge, vochtige en natte heidegronden, vennen, laaglandbeken en beekbegeleidende bossen. In de beken binnen Kempenland-West zijn onder meer de zeldzame drijvende waterweegbree en de kleine modderkruiper aanwezig. Binnen het Natura 2000-gebied Kempenland-West zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied Kempenland-West			
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	H1831	Drijvende waterweegbree
H3130	Zwakgebufferde vennen		
H3160	Zure vennen		
H4010A	Vochtige heide		
H4030	Droge heide		
H6410	Blauwgraslanden		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst		
H9160A	Eiken-haagbeukenbossen		
H9190	Oude eikenbossen		
H91D0	Hoogveenbossen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

Om de kwetsbare planten- en diersoorten te behouden, is het nodig om de waterhuishouding (kwalitatief en kwantitatief) in het gebied te verbeteren. Naast de focus op hydrologische maatregelen zijn er ook aanvullende maatregelen nodig om de bestaande kwaliteit van het gebied te verbeteren.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 4.000 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Kempenland-West
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	13
Overgangszone	2
Overige verbetering kwaliteit	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	7
Totaal	23

Krammer-Volkerak

Beschrijving

Ingesloten door autosnelwegen over de grote afsluitdijken ligt het Krammer-Volkerak, een uitgestrekt zoetwatermeer met een vast waterpeil met op de drooggevalen platen graslanden en ruigten. Het Krammer-Volkerak stond via de Grevelingen en de Oosterschelde in open verbinding met de Noordzee, maar deze verbindingen zijn respectievelijk in 1964 en 1987 afgesloten. Het Volkerak (circa 6.000 ha) vormt nu één waterlichaam met de Eendracht en het Zoommeer (circa 2.000 ha). De vogels van het zoute milieu moesten plaats maken voor ganzen en eenden die vooral aan zoet water zijn gebonden. Toch is het nog een belangrijk broedgebied voor kustbroedvogels en ook is het gebied van groot belang als pleisterplaats en foerageergebied voor trek- en wintervogels. In de huidige situatie is bij de niet-broedvogels de betekenis op landelijke schaal het grootst voor de brilduiker. Daarnaast is het een zeer belangrijk broedgebied voor broedvogels van schaars begroeide zandplaten (bontbekplevier, strandplevier) en schaars begroeide oevers met aangrenzend ondiep water (kluut). Binnen het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied Krammer-Volkerak			
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H1310A	Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal)	A081	Bruine kiekendief
H1330B	Schorren en zilte graslanden (binnendijs)	A137	Bontbekplevier
H2160	Duindoornstruwelen	A138	Strandplevier
H2170	Kruipwilgstruwelen	A156	Grutto
H2190B	Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	A162	Tureluur
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	A193	Visdief
H6430C	Ruigten en zomen (droge bosranden)		

Hoewel het voortouw voor dit gebied bij het Ministerie van I&W ligt wordt er vanuit provincie Noord-Brabant maatregelen genomen over circa 50 hectare. Het belangrijkste knelpunt voor de korte termijn wordt gevormd versnelde successie door stikstofdepositie en vestiging van exoten, zoals de opslag van wilgen in de vochtige duinvalleien. Maatregelen voor de huidige periode richten zich dan ook op het tegengaan en verwijderen van deze ontwikkelingen.

Maatregelen

N2000-gebied	Krammer-Volkerak
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Overige verbetering kwaliteit	2
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	1
Totaal	3

Langstraat

Beschrijving

De natuurgebieden ten westen van Waalwijk als Het Labbeget, de Dullaert, de Dulver en de Hoven zijn onder de naam 'Langstraat' aangewezen als Natura 2000-gebied. Het Natura 2000-gebied heeft een oppervlakte van ongeveer 505 hectare en ligt op de grens van de zandgronden, het rivierengebied en zeekleigronden. Er zijn gradiënten aanwezig van zand naar veen, van basenarme lokale kwel naar basenrijke regionale kwel. Het gebied is een ontgonnen laagveenvlakte en een restant van een oud slagen landschap met zeer lange en smalle graslanden begrensd door elzenhagen. Het gebied bestaat uit sloten, trilvenen, schrale, soortenrijke graslanden, zeggenmoerassen en plaatselijk vochtige heide. In petgaten komen uiteenlopende verlandingsstadia voor. Het gebied kent tal van beschermde planten, waaronder de welriekende nachtorchis en moeraswespenorchis. Ook de zeldzame grote modderkruiper komt hier voor. Binnen het Natura 2000-gebied Langstraat zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen aangewezen.

N2000-gebied	Langstraat		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H3130	Zwakgebufferde vennen		
H3140	Kranswierwateren		
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden		
H4010A	Vochtige heide		
H6410	Blauwgraslanden		
H6430A	Ruigten en zomen (moerasspirea)		
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)		
H7140B	Overgangs- en trilvenen (veenmosrietlanden)		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H7230	Kalkmoerassen		

Door intensief gebruik, vermesting en verdroging is de oorspronkelijke natuur snel achteruitgegaan. Zo moet het waterpeil verhoogd worden en is het noodzakelijk om de bemesting in het gebied te beperken. In de komende periode wordt er een groot gebiedsinrichting project uitgevoerd in en rondom de Langstraat, hierin worden veel maatregelen uitgevoerd om bovenstaande problemen aan te pakken. Aanvullend op dit project zijn er enkele losstaande maatregelen welke nodig zijn voor het verdere herstel van het gebied welke opgenomen zijn in onderstaande tabel.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 200 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Langstraat
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	1
Overgangszone	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	2
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	2
Totaal	6

Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux

Beschrijving

Het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux ligt tussen de Belgische grens en de zuidzijde van Eindhoven en beslaat een oppervlakte van ongeveer 4.390 ha, waarvan ongeveer 1.870 ha uitsluitend als Habitatrichtlijngebied is aangewezen. Het oostelijk deel omvat de Groote Heide, de gemeentebossen van Heeze, de landgoederen Valkenhorst en Heezerheide en de boswachterij Leende. Tot het begin van de twintigste eeuw was de dekzandrug bedekt met heide. Grote delen zijn in de crisjaren van de vorige eeuw op grote schaal bebost. Delen van het heidelandschap zijn echter gespaard gebleven, zoals ook een aantal vennen in de heide en de bossen. Het Klein Hasselsven is een pingoruïne. Het heidelandschap wordt doorsneden door laaglandbeken, die plaatselijk omzoomd zijn door hooilanden, beekbegeleidende bossen en hakhoutpercelen. Het westelijk deel betreft De Plateaux, het dal van de Dommel en gedeelten van de beeklopen van de Run en de Keersop. De Plateaux is een deels bebost heidegebied. Tegen de Belgische grens aan liggen soortenrijke hooilanden. In de heide van de Malpie liggen een aantal grote vennen. Op meerdere locaties zijn kleine jeneverbesstruwelen aanwezig. Langs de Dommel liggen vochtige en natte graslanden en bossen.

Als gevolg van een overmaat aan stikstofdepositie en verdroging (te ver wegzakken van de voorjaarsgrondwaterstand en de afname aan kwelstroming) staan de bijzondere natuurwaarden onder druk. Binnen het Natura 2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux			
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikheide	H1042	Gevlekte witsnuitlibel
H2330	Zandverstuivingen	H1096	Beekprik
H3130	Zwakgebufferde vennen	H1134	Bittervoorn
H3140	Kranswierwateren	H1166	Kamsalamander
H3160	Zure vennen	H1831	Drijvende waterweegbree
H4010A	Vochtige heiden	A224	Nachtzwaluw
H4030	Droge heiden	A246	Boomleeuwerik
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	A276	Roodborsttapuit
H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)		
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H7210	Galigaanmoerassen		
H9190	Oude eikenbossen		
H91D0	Hoogveenbossen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

Hydrologisch herstel ligt voor veel van de habitattypen en soorten ten grondslag voor herstel. Daarop aansluitend zijn ook maatregelen om gevolgen van de huidige hydrologische situatie en stikstofdepositie te verhelpen en daarmee de kwaliteit te verbeteren. Om de situatie van de te hoge stikstofdepositie aan te pakken is ook een omvorming, inrichting en/of gebruik van de overgangszone nodig.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 3.500 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	15
Overgangszone	4
Overige verbetering kwaliteit	2
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	13
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	6
Totaal	40

Loevestein, Pompveld en Kornsche Boezem

Beschrijving

Het in Brabant gelegen Pompveld & Kornsche Boezem ligt in het Land van Heusden en Altena. Het deelgebied Pompveld is een laaggelegen kleipolder. Het omvat moeras, grienden, bosjes en vochtige graslanden. In het midden van het Pompveld ligt een eendenkooi.

Het deelgebied de Kornsche Boezem is een hoge boezem, waar het overtollige water uit omliggende polders vroeger werd opgemalen. Er liggen veel grienden, populierenbos en enkele percelen met zeggenmoerassen. In de gebieden komen zeldzame vissoorten voor, zoals de bittervoorn, de kleine en de grote modderkruiper. Binnen het Natura 2000-gebied Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen aangewezen.

N2000-gebied	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden		
H6120	Stroomdalgraslanden		
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)		

De komende jaren wordt het noordoostelijk deel van het Pompveld ingericht als onderdeel van het natuurnetwerk. Hier zijn extra maatregelen nodig voor het verbeteren en vergroten van het leefgebied van de bittervoorn, grote en kleine modderkruiper. Ook in het deelgebied Kornsche Boezem en de zone rondom en tussen de deelgebieden dient (de kwaliteit van) het leefgebied te worden vergroot en de verbinding worden verbeterd om de robuustheid van het geheel te verbeteren.

Hoewel het voortouw voor dit gebied bij provincie Gelderland ligt worden er vanuit provincie Noord-Brabant maatregelen genomen over circa 150 hectare, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Loevestein, Pompveld en Kornsche Boezem
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	3
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	2
Totaal	5

Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen

Beschrijving

Dit Natura 2000-gebied omvat de Loonse en Drunense Duinen, de Leemkuilen en de Brand en ligt tussen Tilburg, Waalwijk en 's-Hertogenbosch. De natuurgebieden beslaan samen een oppervlakte van ongeveer 4.000 ha. De Loonse en Drunense Duinen bestaat uit levende zandverstuivingen, die omringd zijn door hoger gelegen loof- en naaldbossen. In het zuiden liggen de nattere gebieden: De Brand en de Leemkuilen. De Brand bestaat uit beekgeleidende bossen en moerassen. De Leemkuilen zijn plassen

die werden gegraven voor de winning van leem en zand. In de vennen, stuifzanden en droge heide, oude eikenbossen en bossen langs beken (Zandleij) komen onder meer de zeldzame kamsalamander en drijvende waterweegbree voor.

Om de heide en stuifzand in het gebied te behouden is voortdurend beheer (stuifzandherstelplan) nodig. Het is bovendien nodig om enkele exoten als watercrassula en grote waternavel terug te dringen. Binnen het Natura 2000-gebied Loonse en Drunense

Duinen & Leemkuilen zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied		Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen	
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikheide	H1166	Kamsalamander
H2330	Zandverstuivingen	H1831	Drijvende waterweegbree
H3130	Zwakgebufferde vennen		
H4030	Droge heiden		
H6410	Blauwgraslanden		
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst		
H9160A	Eiken-haagbeukenbossen		
H9190	Oude eikenbossen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

Voor de deelgebieden Leemkuilen en de Brand zijn enkele hydrologische maatregelen nodig om de daaraan gerelateerde doelen te behalen. Voor het deelgebied Loonse en Drunense Duinen ligt de focus vooral in het aanpassen van het gebruik van de overgangszone. Enerzijds betreft dit aanpassingen in het huidige landbouwkundige gebruik, anderzijds zijn dit ook aanpassingen in de ontsluiting van het gebied en daarmee samenhangende recreatiegebruik van het gebied.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 1.500 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Loonse en Drunense Duinen & Leemkuilen
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	5
Overgangszone	3
Overige verbetering kwaliteit	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	4
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	14

Oeffelter Meent

Beschrijving

Het Natura 2000-gebied Oeffelter Meent is een klein natuurgebied met een oppervlakte van ongeveer 100 hectare in de gemeente Boxmeer. De Oeffelter Meent is gelegen op een grofzandige oeverwal van een vroegere rivierloop in de uiterwaard van de Maas en maakt onderdeel uit van het Maasheggengebied. Het gebied wordt doorsneden door een gekanaliseerde beek, de Oeffeltsche Raam, die ter plaatse in de Maas uitmondt. Als gevolg van het ontstane microreliëf en de overgangen van grofzandige afzettingen met grind

naar meer kleihoudende bodems is een gevarieerde vegetatie ontstaan. Op de zomerdijken komt een aan kalkarme bodem gebonden vorm van stroomdalgrasland voor, die in ons land een beperkte verspreiding heeft. Op voedselrijkere en mogelijk iets vaker overstroomde delen komen glanshaverhooilanden voor. Op de laagste delen zijn overstromingsgraslanden en ruigtevegetaties aanwezig. Binnen het Natura 2000-gebied Oeffelter Meent zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied	Oeffelter Meent		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H6120	Stroomdalgraslanden	H1166	Kamsalamander
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)		

De belangrijkste opgave is het vergroten en verbeteren van de stroomdalgraslanden en glanshaverhooilanden. Daarnaast moeten de kamsalamander en de kleine modderkruiper behouden blijven. De stroomdalgraslanden kunnen alleen op zandiger delen voortbestaan als de verzuring van de zandige bodem teniet wordt gedaan door aanpak van de stikstofdepositie, ook is uitbreiding van dit type noodzakelijk voor het herstel. Glanshaverhooilanden zijn afhankelijk van een hooibeheer.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 50 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Oeffelter Meent
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	1
Overgangszone	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	2
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	2
Totaal	6

Regte Heide & Riels Laag

Beschrijving

Het gebied Regte Heide en Riels Laag ligt ten zuiden van Riel in de gemeente Goirle en beslaat een oppervlakte van ca. 540 hectare. Het is aangewezen als Natura 2000-gebied vanwege de bijzondere overgangen van de heide met vennen naar de beekdalen van de Oude en Poppelsche Leij. Door de vele overgangen in het landschap zijn er waardevolle planten- en diersoorten aanwezig. Een hooggelegen heidegebied met zure vennen (Regte Heide) gaat over in het laag gelegen beekdal waar zwakgebufferde vennen en beekbegeleidende bossen liggen. Binnen het Natura 2000-gebied Regte Heide en Riels Laag zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen aangewezen.

N2000-gebied		Regte Heide en Riels Laag	
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H3130	Zwakgebufferde vennen		
H3160	Zure vennen		
H4010A	Vochtige heiden		
H4030	Droge heiden		
H6410	Blauwgraslanden		
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

De natuurherstelmaatregelen in het gebied Regte Heide en Riels Laag staan in het teken van water. Het gebied is verdroogd en de waterkwaliteit heeft te lijden onder vermesting en stikstof. In en rond het natuurgebied moet het grondwatersysteem worden hersteld.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 100 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Regte Heide & Riels Laag
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	6
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	2
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	9

Strabrechtse Heide & Beuven

Beschrijving

De Strabrechtse Heide is het grootste aaneengesloten open heidegebied van Brabant en bestaat grotendeels uit glooiend dekzandlandschap, met daarnaast een deel stuifzandlandschap. Het gebied wordt gekenmerkt door een afwisseling van droge stukken met heide, kleine stuifzanden en laagtes met natte heide en vennen. In het oosten van het gebied ligt het Beuven, het grootste ven van ons land. Hier is één van de eerste venherstelprojecten uitgevoerd, wat geleid heeft tot de terugkeer van zeldzame plantensoorten. De omringende bossen van het gebied bestaan vooral uit grove dennen. Aan de noordwestkant van het gebied ligt het beekdal van de Kleine Dommel, met alluviale bossen, wilgenstruweel, moerasruigten en vochtige schraallanden. De overgang van heide naar het beekdal van de Kleine Dommel is nog bijna intact en ook de laagte van de Witte Loop is heel bijzonder. Binnen het Natura 2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied Strabrechtse Heide & Beuven			
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H2310	Stuifzandheiden met struikhei	H1831	Drijvende waterweegbree
H2330	Zandverstuivingen	A021	Roerdomp
H3110	Zeer zwakgebufferde vennen	A022	Woudaapje
H3130	Zwakgebufferde vennen		
H3160	Zure vennen		
H4010A	Vochtige heiden		
H4030	Droge heiden		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H91D0	Hoogveenbossen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

Het Natura 2000-gebied beslaat een totale oppervlakte van ongeveer 1.840 ha, waarvan ongeveer 760 ha ook als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. De instandhoudingsdoelen voor dit gebied richten zich op behoud van oppervlakte en kwaliteit van vochtige en droge heide in mozaïek met stuifzandheiden met struikhei en zandverstuivingen. Binnen dit landschap ligt een opgave voor uitbreiding en kwaliteitsverbetering van zeer zwak gebufferde vennen en verbetering van de kwaliteit van zwak gebufferde vennen als het Beuven. Voor zure vennen geldt een behoudsopgave. Voor de te beschermen habitats zijn vooral herstel van de bodem en hydrologie van belang welke ook deels in de overgangszone zullen plaatsvinden. Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 1.900 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Strabrechtse Heide & Beuven
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	6
Overgangszone	4
Overige verbetering kwaliteit	2
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	12
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	2
Totaal	26

Ulvenhoutse Bos

Beschrijving

Het Natura 2000-gebied Ulvenhoutse Bos is een relatief klein bosgebied van ongeveer 110 ha. in de gemeente Breda bij het dorp Ulvenhout. Het is één van de oudste bossen in Nederland. Het beekbegeleidende bos ligt langs de Broekloop en de Bavelse Leij, zijbeekjes van de Mark. Er zijn gradiënten aanwezig van droge tot vochtige, lemige zandgronden naar natte leem- en veengronden waar basenrijk kwelwater toestroomt. De meeste hogere gronden zijn bedekt met beuken-zomereikenbos, op armere gronden ook met eiken-berkenbossen. Langs de beken en op de lage delen van dalflanken staan eiken-haagbeukenbos en vogelkers-essenbossen. Op zeer natte plekken langs deze dalflanken is kwelgevoed elzenbroekbos aanwezig.

Het bos heeft grote natuurlijke, recreatieve en cultuurhistorische waarden. De belangrijkste opgave is het vergroten en verbeteren van de vochtige bostypen en herstel van de soortenrijke ondergroei. Het Ulvenhoutse Bos is rijk aan reliëf. Op de hoge droge delen in en om het gebied zakt water in de grond dat vervolgens door de bodem naar de lage delen stroomt en daar als kwel aan de oppervlakte komt. Dit kwelwater is van bijzondere kwaliteit. Door een verlaagde grondwaterspiegel wordt het water versneld afgevoerd uit het bos. Dit leidt tot verdroging van de kenmerkende vochtige bossen. Om de doelen te behalen, is het vooral nodig om het watersysteem te herstellen en het bosbeheer aan te passen. Voor het herstel van de hydrologie zijn maatregelen zowel in het bos zelf als in de omgeving noodzakelijk. Binnen het Natura 2000-gebied Ulvenhoutse Bos zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen aangewezen.

N2000-gebied	Ulvenhoutse Bos		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst		
H9160A	Eiken-haagbeukenbossen		
H91E0C	Vochtige alluviale bossen (beekbegeleidende bossen)		

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 320 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Ulvenhoutse Bos
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	5
Overgangszone	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	1
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	8

Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek

Beschrijving

Het Vlijmens Ven, de Moerputten en het Bossche Broek vormen samen één Natura 2000-gebied ten zuidwesten van 's-Hertogenbosch met een gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 900 ha. Hier gaat het beekdal van de Dommel over in het laagveengebied van de "Naad van Brabant". Door de ligging in deze overgangszone zijn in het gebied basenminnende water-, moeras- en graslandvegetaties aanwezig. Het Vlijmens Ven is een kwelgebied waar kranswiervegetaties worden aangetroffen in sloten. De Moerputten is een relatief laaggelegen gebied te midden van oude rivierduinen en zandruggen, dat bestaat uit open water, moerasvegetatie, wilgenstruweel, moerasbos en schraalland. Het Bossche Broek is een moerassig gebied in de benedenloop van de Dommel, waar onder andere blauwgraslanden aanwezig zijn. Het Natura 2000-gebied is aangewezen als leefgebied voor twee soorten pimpernelblauwtjes. Dit is nu de enige locatie in Nederland waar het pimpernelblauwtje voorkomt. Binnen het Natura 2000-gebied Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied		Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H3140	Kranswierwateren	H1059	Pimpernelblauwtje
H3150	Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	H1061	Donker pimpernelblauwtje
H6230	Heischale graslanden	H1134	Bittervoorn
H6410	Blauwgraslanden	H1166	Kamsalamander
H6510A	Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver)	H1831	Drijvende waterweegbree
H7140A	Overgangs- en trilvenen (trilvenen)		

Een onnatuurlijk waterpeil en de vermessing op agrarische gronden heeft negatieve effecten voor de natuur, onder meer in de Bijenweide, het leefgebied van het pimpernelblauwtje. De opgave ligt in het verbeteren van de waterhuishouding.

Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 560 hectare binnen en in de directe zone rondom het gebied, daarnaast zullen er enkele onderzoeken uitgezet worden voor mogelijk aanvullende maatregelen in de periode 2024-2030.

Maatregelen

N2000-gebied	Vlijmens Ven, Moerputten en Bossche Broek
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	4
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	2
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	3
Totaal	9

Weerter- en Budelerbergen & Ringselven

Beschrijving

Het Natura 2000-gebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselven omvat drie deelgebieden. De totale oppervlakte (Brabants deel en het Limburgse deel) is ca. 3.160 ha, waarvan 2.210 ha als Vogelrichtlijngebied en 1.140 ha als Habitatrichtlijngebied. De in Noord-Brabant en Limburg gelegen Weerter- en Budelerbergen bestaan grotendeels uit droge bossen, stuifzand en heide, en zijn aangemeld onder de Vogelrichtlijn. Het Ringselven en de Kruispeel herbergen voedselrijke vennen, moerassen, het grootste Galigaanmoeras in ons land, natte heide en plaatselijk berkenbroek. Het Weerterbos ten slotte bestaat uit vochtige tot natte bossen, waaronder berkenbroek, met enkele recent herstelde matig voedselrijke vennen. De laatstgenoemde gebieden zijn aangemeld onder de Habitatrichtlijn. Binnen het Natura 2000-gebied Weerter- en Budelerbergen & Ringselven zijn de volgende stikstofgevoelige habitattypen en soorten met een stikstofgevoelig leefgebied aangewezen.

N2000-gebied	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven		
Code	Habitatype	Code	HR/VR soort
H3130	Zwakgebufferde vennen	A224	Nachtzwaluw
H4010A	Vochtige heiden	A246	Boomleeuwerik
H4030	Droge heiden	A276	Roodborsttapuit
H6410	Blauwgraslanden		
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen		
H7210	Galigaanmoerassen		
H9120	Beuken-eikenbossen met hulst		
H91D0	Hoogveenbossen		

Hoewel Provincie Limburg de eindverantwoording heeft voor het bereiken van de doelen van het gehele Natura2000 gebied heeft Provincie Noord-Brabant een verantwoording voor de doelen welke in directe relatie met het Ringselven staan. Vanuit provincie Noord-Brabant worden maatregelen genomen over circa 410 hectare. Voor de komende periode gaat het vooral om verbetering van de waterkwaliteit in het Ringselven en De Hoort, waar samen met de landgoedeigenaren gezocht wordt naar mogelijkheden voor het zelf realiseren van natuur op landbouwgronden en het verminderen van aanvoer van meststoffen. Daarnaast wil men in het Vogelrichtlijngebied Hugterheide maatregelen nemen om de infiltratie te verbeteren ten gunste van het Habitatrichtlijngebied Weerterbos in Limburg.

Maatregelen

N2000-gebied	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Overige verbetering kwaliteit	1
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	4
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	6

Generieke maatregelen

Dit onderdeel betreft een set aan generieke maatregelen welke nog niet concreet per gebied ingevuld kunnen worden. Het betreft veelal, maar niet uitsluitend, maatregelen welke een verandering in het agrarisch gebruik in de overgangszone, en de daarmee samenhangende verlaging van stikstofdepositie, rondom de N2000-gebieden stimuleren. Omdat de afweging hiervoor perceel en eigenaar specifiek is kan deze op dit moment nog niet concreet gemaakt worden. Gedurende de gebiedsprocessen zal per gebied bepaald worden welke en in welke hoeveelheid deze maatregelen per gebied noodzakelijk zijn.

N2000-gebied	Generiek
Categorie maatregel	Aantal maatregelen
Hydrologie	7
Overgangszone	24
Verbetering kwaliteit natuurgebieden	2
Versnelling verwerving Natuurnetwerk Nederland	1
Totaal	34